

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Scipio Claromontius De Ratione Status

Chiaramonti, Scipione

[S.l.], 1679

Pars Altera. Nomen Ration di stato, Ratio status, aequivocum esse, hoc est, habere illud diversas significationes: & expositio vocabuli Aequivoci.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10064

flagellum: cum ipsa dicat S. Scriptura, (1.) quod *Deus faciat regnare hominem hypocritam propter peccata populi*: & sic eorum ipsos poeniteat, & vera eadē poenitentia delcant. Etenim placatus Deus aut regem dabit illis meliorem, aut eundem Regem ex pravo in optimum mutabit, cum in divina sit manu Regis Cor. (2.) Dignitas, utilitas, & pondus materiae postulant ab auctore, qui eam pertractat, diligentiam accuratissimam, & animum intentū: quod de me promitto, & profiteor. Postulant quoq; parem attentionem a lectore, ut de rebus quæ dicentur, iudicium firmum ferre possit: ita ut veram doctrinam comprobet, & optima monita, ut occasio feret, re ipsa exerceat.

PARS ALTERA.

Nomen Rationis distato, Ratio status, æquivocum esse, hoc est, habere illud diversas significationes:

Expositio vocabuli Æquivoci.

PRO hypothese habeo, verbū *Rationis distato*, *Ratio status*, æquivocū esse, i. e. plures habere significationes. Opus est, ut id ostendatur, ne videar iniquè reprehendisse scriptores antiquiores. Sed quoniam non omnes fortè, qui hunc librum in manus sument, logicæ operam dederunt, utile erit exponere, quid sibi velit, habere plures significationes, sive vocabulum esse æquivocum, propter eaq; non admittere unā communem definitionem. Aristoteles (3.) Æquivoca definit: *quæ nomen commune habent, at definitionem essentialē juxta nomen illud diversam.* Cujus definitionis sensum exponam hic expositione minus scholastica, in eorum gratiam, qui parum in scholis versati sunt. Nomen *status* significationes habet, quæ pluribus competunt; denotat enim Romanum, Neapolitanum, Venetum,

* 2

(1.) Job. 35. (2.) Proverb. 21. (3.) Prædicam. in Princip.

Præfatio

tum, Genuensem, & tandem omnes nationes, hominesque natos
in Itala tellure, intra limites maris & Alpium, quos illi dat
Poeta: *Ch' Appenin parte, e'l Mar circonda, e l' Alpe.*

Quam Apenninus dividit, & mare circumdat, & Alpes.
At tamen licet tot homines, gentesque significet nomen hoc, unū
habet commune genus, quod proximè omnes denotat, estque
homo intra confinia Italiæ natus, sub quo comprehenduntur,
tanquam partes, Romanus, Venetus, & sic Apulus, Romanensis,
Thuscus, & similes.

Ex aduerso nomen *Alexander* exprimit Magnum Ale-
xandrum, Alexandrum Epirotam, Alexandrum Pheræum, &
Alexandrum Magium, Antistitem olim scientiæ & eruditionis
fidem excedentis, nec minús integritatis vitæ, plurimosque alios
ejusdem nominis: at nullus Alexander communis eo nomine
expressus est, per quem significantur singuli Alexandri. Est itaq;
hoc discrimen inter bina illa nomina, *Italus*, & *Alexander*, quod
prius quam plurimos significet homines, at sub una re commu-
ni comprehensos, quæ primum *Itali* nomine expressa est, perq;
eam denotati sunt Itali singuli: at nomen *Alexander* significat
plurimos Alexandros, qui in nullo communi Alexandro con-
veniunt, sed nomen solū commune habent. Jam quibus nomen
solum commune est, nec eandem habent definitionem, æquivo-
ca sunt: cum illis non sit definitū commune, propterea quod ni-
hil commune una habeant, præter solum nomen, quod non re-
cipit essentialē definitionem: cum essentialis definitio rerum
sit, non nominum. Cetera quæ præter nomen ullam rem com-
munem habent, univoca, non æquivoca dicta sunt. Secun-
dum ea quæ dixi, erit nomen *Alexander* æquivocum, at *Italus*
minimè. Sufficiat huc loci hæc expositio: quā cum applico meo
proposito, assero, quod nomen *Ratio* status plurima significet,
quæ in nulla re communi conueniunt, sed in nomine solum siue
vocabulo

vocabulo significativo, & quod eam ob causam æquivocum sit. Idque demonstro, primum ratione habita binarum vocum, *Ratione, Rationis, & distato, status* separatim consideratarum, & deinde ut ambæ inter se conjunguntur.

Quod ad vocabulum *Ragione, Ratio*, quod sit æquivocum, ita manifestum fiet. Habet illud diversas significaciones: primò enim significat facultatem ratiocinandi, ut apud Petrarcham: *la voglia, & la ragione combattuto hanno: voluntas & ratio inter se pugnarūt.* Deinde significat operationem ejusdem facultatis, hoc est, argumentationem, & syllogismum. Boccacius: *prima con vere ragioni diffender la fama mia. Primò veris argumentis defendam existimationē meā.* Tertium significat causam. Idem Boccacius: *Mise mano al coltello, è disse, traditor tu se morto. Io nò mi posi à domàdar perche ragione, cioè, perche cagione. Cultrum manu prahendit, dixitque, preditor te tradam morti. Non vi quasi um quapropter, hoc est, ob quam causam.* Quartò significat justum & rectum, tandemque jus Latinis dictum. Hoc sensu dicimus, *il Judice farragione: judicem jus dicere.* Et in eod. Petrarcha: *Ragione è ben, ch' alcuna volta io canti: Equum est, ut non nunquam cantem.* Quinta modo dictæ vicina est, & significat actionem, sensu juridico sumptā, secundum quam in libellis contractuum & ultimarum voluntatū dicitur, *tradere omnia bona & actiones; diceremus nostro sermone, dare tutti i beni, et tutte le ragioni.* Sextum significat regulam: eo sensu dicemus, *che per ragione di scherma non bisogna far moto in mensura: secundum regulam Athletica oportet servare mensuram: hoc est, secundum Athleticæ regulam, adversario multum vicino, non licet movere se sine manifesto periculo.* Et hæc significatio includit utile, & illud quod juvat operationem.

Septimum significat pretium rei, unde vulgari sermone

dicitur: *aragione di tanto il braccio, ulna a eo pretio* : & Boccacius, *Non ne vuol meno ch' à ragione di trenta il centinajo.* Non vilius vendet, quam centena pro pretio triginta &c. Octavum significat, *calculum* ; ut cum dicimus, *saldar la ragione, rationes conficere*: sive absolvere computum. Nonum genus, vel speciem significat, ut apud Petrum Crescentium: *Il miglio è di due ragioni*, hoc est duorum generum, sive specierum est milium. Decimum significat *scientiam ipsam legum*, & ita dicimus, *Ragion civili & Canonica*: Jus Civile & Canonicum. Boccacius. *Un armario di ragion civile furputato: armarium juris civilis habitus est.* Subsisto in hisce decem significationibus, licet alia etiam inveniri possent. Hactenus clarum est, vocabulum *Ragione*, id est, *Ratio*, res exprimere diversas, & diversimode accipi : sed & æque clarum est, quod non est quædam communis Ratio, quæ recensitas omnes complectatur significationes, & per quod vox Ratio illas significet. Sed ex binis id probabo, quæ ad ea, quæ dicenda sunt, spectant : estque significatio *Justi*, & illa regulæ, quæ utile concernit. Jam utile & justum non habent commune genus: nam justum sub honesto est, quod genus est ab utili distinctum. Et si quispiam responderet, ambo contineri sub bono: respondeo, bonum etiam æquivovum esse, secundum doctrinam Aristotelis in *Ethicis* (1.) Sed ulteriùs tradit Aristoteles, (2.) illa quæ diversis subjiciuntur sensibus, & eadem fruuntur voce, æquivoca esse, ut perspicuitas vocis, & coloris; illa ad auditum, & hæc ad visum pertinet. Jam regula, & justum à diversis cognoscuntur potentiis: nam regula per se ipsa soli cognitioni subjecta est, hoc est intellectui practico, quatenus ab appetitu plane liber est. Etenim iudicium de regulis factis, & tandem de artibus, nihil rei cum appetitu habet. At justum simul appetitum requirit; nam res morales, ut iudicium fiat bonum rectumq;, appetitum rectum exigunt, ut cum consilio desiderium boni honesti copulatum sit, (in bonis electionibus) quod continet rem electam: quale desiderium

exappe

exappetitur est, ut demonstravi in mea Ethica. Quoniam igitur intellectus, & appetitus facultates sunt diversæ, intellectus cum appetitu unitus criteriū efficiet, scilicet potentiam quandam judicariam, differentem ab intellectu ipse solum.

Vocabulum pariter *stato*, status, æqui vocum est, seorsim sumptum: etenim non solum dominatum significat, sed etiam conditionem personarum: ita Petrarch.

— — *Ch' il dolor distilla*
Per gli occhi miei del vostro stato rio,
dolor destilla

Ex oculis meis ob vestrum statum infelicem.

Ceterum quatenus quoque dominatum significat; variat significatio. Etenim aut pro subjectis terris accipitur, aut pro forma principatus, qui dominatur. Sumebatur pro locis subjectis à Guicciardino (1.) in oratione Pauli Antonii Soderini, cum amissis Seretiano, Seretianello, & Pisa Florentinis diceret, perdidisse ipsos sui status partem magnæ æstimationis; ubi status regionem, & subditos populos exprimebat. Significat formam principatus, sive regiminis apud Dantem, ubi de Cesena patria mea differens, inquit: *Tra signoria si vive, è stato franco*, inter dominatum vivitur, & statum liberum. Et ita Bernhardus Senius scriptor Florentinus, virque doctus utebatur voce status, pro republica, & forma imperii, ubiq; in versione sua Politic. librorum Aristotelis, dicens inter loca alia lib. 3. pol. cap. 4. *È padrone in ogni Città è il reggimento, o il modo del governo di quella: E tal governo si chiama Republica, o stato*: ubique summam potestatem habet in civitate regimen, sive modus regiminis. Et ejusmodi imperium resp. dicitur, sive status. Hæ significationes satis diversæ sunt. Nam uno modo Veneti nihil planè perdidierant de suo statu, amisso imperio in continenti, cum eandem imperij formam retinerent, imò propter eas calamitates magis uniti, magisque concordessent,

quam

(1.) lib. 2. hist. Ital.

quam unquam antehac : at secundum alteram significationem, insigne damnum & magnum fecerant, quod ex florenti & invidiosa ante prolapsi erant in conditionem miserandā, etiam ipsis ferè inimicis, sanè ipsis Italis, quos olim æmulos habuerant.

Quod etiam copulatis hisce binis vocibus nomen *Rationis status*, id est, *Ratio status*, æquivocum sit, duobus modis sciri potest. Alter est, quod vocabulum *Ratione*, i. e. *Ratio*, connectatur cum illo status in pluribus suis significationibus æquivocis : scilicet, quatenus significat justum, & rectum, & quatenus significat, vel includit utile : quatenus etiam significat causam, & quatenus significat speciem. Si quærat, qua justitia Ottomanii Imperatores interfici curent fratres suos, & nepotes, respondebitur jus esse status : idemque erit, ac si respondeatur, id ipsos facere per *Rationem status*. Unde colligitur, quod *ratio status* eo sensu nihil significat aliud, quam justitiam, & jus status. Et in eo *Juris Rectique sensu*, utebatur hoc vocabulo Joannes Casa, cum diceret : *In vanum itaque laborant illi, qui Jus duplex statuunt, alterum detortum & falsum, & dissolutum, dispositumque ad rapiendum, & male agendum : & huic dederunt nomen Rationis status, ipsique attribuunt administrationem regnorum, & imperiorum : alterum simplex rectumque, & constans, & illud à curia & regimine civitatis regnorumque, explodunt, & relegant ad litigia & contentiones contententium.* Sane *ratio*, quæ occupata est in litibus decidendis inter litigantes, jus est Latine dictum. Quando itaq; in principio ait *due rationi*, loquitur de duplici ratione, quæ Latinis *Juris nomine* veniunt : alterū rectum, alterū detortum. At si quærat, an bona *Ratio* fuerit status pro Romana plebe, (1.) transferre electionem *Tribunorum plebis* à Comitibus *Curiatis* ad *Comitia Tributa*, is erit sensus, an fuerit bona regula in statu populari : & significatio spectat utilitatem, non justum. Porro si quærat, cui *Rationi status* competat *Magistratus dare sorte*, sensus est, cui generi

status,

1. Dionys. Halicarnass. lib. 9.

¶ *Introductio.*

Status, vel reip. accommo datum sit, & sic respondebimus, populari. Quod si dicamus, contentionem inter Romulum & Remum natam esse ex Ratione Status, intelligemus, propter Statum binos germanos inter se ferali odio diffedisse. Vocabulum itaq; Ratio, in pluribus suis significationibus æquivocis conjungitur cum vocabulo Status. Ita quoq; facile monstrabitur, quod vocabulum Status, illi Rationis, suis significationibus æquivocis pluribus jungatur. Sed satis sit in una id ostendisse. Quod porro ambobus junctis nomen Ratio Status æquivocum sit, sciri potest ex variis modis, quib; sumptum est a scriptoribus, qui de hac materia scripserunt. Alii enim sumunt pro cognitione mediorum aptorum ad instituendum, conservandum, & augendum imperium, quod utile respicit. Alii ponunt in legibus arcanis, & absconditis, ita ut sumant pro recto & justo, sive pro eo, quod *Jus* Latinis est. Jam quod res diversæ sint, utilitas status, & jus status, ita quidem, ut Ratio status, quatenus regulam significat, & utilitatem includit, & quatenus significat jus, diversas habeat significationes, præter probationes superius adductas, hanc addo, quod res aliqua utilis esse possit Statui & principi, quæ nullo modo justa sit: hoc est, quod respectus status non reddet justum impium facinus, quantumvis utile imperanti. Exempli gratia, Andronicus suscepta tutela Alexii legitimi Imperatoris, vitam spoliavit & Imperio. (1.) Hoc parricidium, utile erat Andronico ad invadendum Imperium, at nullus credo opinabitur, hanc utilitatem status id præstare valuisse, ut res tam impia justa fieret. Et etiam si quispiam foret, qui illud crederet, (quoniã Thrasymachus apud Platonem definivit justitiã, quod esset *utilitas potentioris*) existimamus nihilominus, in hoc utile status, & justum status discrepare, quod alterum evidens sit, alterum ambiguum; qua ex re clarum fit, binas has significationes Rationis status inter se differre. Concludamus itaq; vo-

cabu-

(1.) Nicetas in Andron. lib. 6.

cabulum hōc Ratio status esse æquivocum, ut principio propo-
sui, nec ideo communi definitione definiri posse; sed primum
distinguendum, & post illa cuilibet significationi suam peculia-
rem esse dandam definitionem.

PARS TERTIA,

*Fit enumeratio significationum Rationis
Status. Et principio disputatur, an solum rem pravam
denotet, an vero æq; bonam & pravam.*

 Noniam itaq; Ratio Status plures habet significationes,
opus est inquirere, quot illæ sint, quæ sunt considerandæ,
& secundum quas Ratio Status definienda sit ab eo, qui
hanc materiam pertractat. Dico itaq;, quod ex plurimis signi-
ficationibus Rationis, nonnullæ ad Statum non applicantur:
veluti quando significat calculū, pretiū, aut potentiā rationalē,
aut vero actionē sensu juridico suaptā. Binæ illæ, quarum una si-
gnificat justum & rectum, altera concernit utile jam expositum,
verè ad statum applicantur; ceteræ quatuor, possunt quidem ad
statum accommodari, & præsertim significatio causæ, & speciei,
(ut in parte antecedenti) nihilominus si absolute proferatur,
tanquam vocabulum incomplexum, Ratio Status, nullam di-
starum significabit. Superfunt itaq; binæ tantum, cum jus, &
utilitatem denotat, ad quas quomodo decima reducatur, pau-
lo post audiemus. Sed advertendum est, cuilibet harum dua-
rum etiam quandam inesse æquivocationem. Quæ ut rectius
intelligentur, opus est primum determinare, an vocabulum Ra-
tio Status solum rem pravam significet, an tantum bonam rem,
an vero bonam & pravam exprimat.

In